

O teoriji pripovedi

Alojzija Zupan Sosič: *A Theory of Narrative*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2022. 285 str.

Janja Vollmaier Lubej

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Koroška cesta 160, 2000 Maribor
Srednja lesarska in gozdarska šola, Lesarska ulica 2, 2000 Maribor
janja.v@windowslive.com

Avtorica monografije *A Theory of Narrative* Alojzija Zupan Sosič je profesorica slovenske književnosti na Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Ukvarja se s sodobnim slovenskim romanom, slovensko ljubezensko poezijo, teorijo spolov in spolne identitete, teorijo pripovednega besedila in pripovednih žanrov. Je avtorica več slovenskih znanstvenih monografij, med katerimi ima posebno mesto *Teorija pripovedi* (2017), teoretično delo s koncepti za analizo in interpretacijo pripovedi. Monografija je bila opažena tako v domačem znanstvenem prostoru – o čemer pričajo recenzije (Borovnik, Pavlič, Vollmaier Lubej) in stalna citiranost *Teorije pripovedi* – kot tudi v tujini. Slednje dokazujejo trije prevodi monografije, sprva v hrvaščino (2021, 2022), nato še v angleščino (2022). Uveljavljena raziskovalka na področju slovenske književnosti Alojzija Zupan Sosič je svojo monografijo *Teorija pripovedi* za angleško izdajo posodobila, prenovila, zgoštila in z nekaj novimi primeri tudi prilagodila tujemu bralcu.

Znanstvena monografija je sestavljena iz več delov, ti pa se delijo na poglavja in podpoglavja. Osrednja izhodišča pričujoče monografije so tako Klasične in postklasične teorije pripovedi, Ubeseditveni načini: pripovedovanje, opisovanje in posredovanje govora, Literarnost in trivialnost ter Pripovedne prvine: zgodba in pripoved, začetki in konci pripovedi, fokalizacija, literarna oseba, literarno dogajanje, literarna čas in prostor. Pri preučevanju je avtorica upoštevala interpretativno-analitično, primerjalno metodo, pristope (post)strukturalizma, dekonstrukcije, literarne semiotike, feministične naratologije, kognitivne, kulturne in retorične teorije pripovedi ter še mnoge druge, vse naštetu pa dokazuje avtoričino večperspektivno, poglobljeno in celostno ter celovito obravnavanje pripovedi.

Dobrodošla je povezava teoretičnih izhodišč, ki jih vključuje v svojo monografijo, in sicer so to vodilni in osrednji slovenski, angleški, ameriški, nemški, hrvaški, srbski literarni teoretiki ter literarni zgodovinarji, z analizami in interpretacijami literarnih del avtorjev slovenske in svetovne

književnosti, kakršni so na primer I. Cankar, B. Bojetu, V. Zupan, M. Krese, V. Woolf, J. Saramago, G. Grass, W. Gombrowicz, U. Eco, F. M. Dostojevski, Mariama Ba, V. S. Naipaul itd. Avtorica v monografiji ponuja izvirnost, na primer novo terminologijo (namesto termina detekcijska naracija predlaga razkrinkovalno pripoved), med vrste pripovedovalca uvaja tri nove kategorije (poročevalec, razlagalec, presojevalec), v podpoglavju Naratologija družbenih spolov pa se podrobneje ukvarja z naratologijo spolne identitete oziroma kvir (queer) teorijo, ki predstavlja pomemben doprinos za preučevanje književnosti oziroma drugih ved. Alojzija Zupan Sosič v uvodu osvetli področja raziskovanja, vlogo in položaj književnosti ter prikaže razvoj naratologije in teorije pripovedi. Prvo obširno poglavje z naslovom Klasična in postklasična teorija pripovedi se podrobneje posveti njunim temeljem, torej ruskemu formalizmu, strukturalizmu, poststrukturalizmu, kulturni naratologiji, kognitivni naratologiji, feministični naratologiji idr. Avtorica kronološko predstavi doprinos k razvoju razumevanja pripovedi, v zaključku tega dela pa sledi prispevek o raziskovanju teorije pripovedi na Slovenskem, s katero se je slovenska literarna znanost bolj sistematično začela ukvarjati v šestdesetih letih 20. stoletja. V drugem poglavju, poimenovanem Ubeseditveni načini, je predstavljeno pripovedovanje, opisovanje in posredovanje govora, v katerem avtorica poudari vlogo pripovedi za identiteto in povezavo pripovedi s človeškostjo (Brooks, Auster), nato še izpostavi pripovedovanje kot temeljni ubeseditveni način pripovedi. V nadaljevanju opiše različne elemente pripovedi, na primer mimetičnost, realističnost, esejizacijo, lirizacijo, kasneje pa se posveča govoru, razvoju refleksije govora, povezanosti govora z mišljenjem, dialogu, monologu, notranjemu monologu itd. V tretjem delu z naslovom Literarnost in trivialnost pripovedi Alojzija Zupan Sosič razpravlja o kriteriju za presojo literarnosti, zato predstavi določila znotrajbesedilne (razdiralno ustvarjalnost, univerzalnost, večpomenskost, avtoreferencialnost itd.) in zunajbesedilne (literarno pogodbo, literarno kompetenco, literarno intenco, literarno empatijo, literarno vrednotenje itd.) literarnosti, kajti vse naštetu ponuja odgovor na to, kaj je literarnost. Če avtorica izpostavlja in preučuje literarnost, potem sledi tudi trivialnost in njeni znotraj- ter zunajbesedilni elementi, s tem pa bralcu omogoča številna druga, nova izhodišča za interpretacijo literarnih del, kar dokazuje nesporno vrednost pričujoče monografije.

Četrti del *Teorije pripovedi* se ukvarja s pripovednimi prvinami. Omeniti velja razpravo o pripovedovalcu, saj upošteva novejšo, sodobnejšo delitev, namreč poimenovanje in definiranje zanesljivega in nezanesljivega pripovedovalca, obenem pa delitev na poročevalca, razlagalca, presojevalca. Tudi v tem delu avtorica teorijo poveže z literarnimi deli,

na primer z romanom *Ime mi je Damjan* slovenske pisateljice Suzane Tratnik. Zasledimo več poglobljenih razprav, ki jim slovenska literarna veda z nekaterimi izjemami ni posvečala veliko pozornosti, takšni področji sta na primer fokalizacija, literarna oseba. Zlasti k slednji avtorica pristopa zanimivo in inovativno, predvsem s prispevkom o ploščati in zaobljeni literarni osebi (Forster, Pfister, Fishelov). Alojzija Zupan Sosič se posveča vrzelim v literarnem delu, naslanjajoč se na teorijo Rimmon-Kenan in Iserja, nadalje pa še klasifikaciji novele, zgodbe in romana, razpravlja o stičnostih in prehodnostih med njimi, piše o potopisnem, kriminalnem in antiutopičnem romanu. Avtorica se ukvarja še z avtorjem in bralcem, in sicer ju obravnava s kronološke perspektive ter s poudarkom na sedanjosti. Tako izpostavi Eleno Ferrante, pisateljico, ki uspešno prikriva svojo identiteto. Pri poglavju o branju se avtorica mdr. ukvarja s pripovednimi čustvi, čustveno inteligenco, pripovedno empatijo, kar je dobrodošel prispevek za nadaljnje raziskovanje tega področja.

Monografija *Teorija pripovedi*, ki je bila sprva dostopna le slovenskemu bralcu, nato hrvaškemu in sedaj še angleškemu, je celostno, celovito in poglobljeno delo s področja pripovedi. Osrednja tuja in domača teoretična izhodišča je avtorica poglobila, jih upoštevala pri analizi in interpretaciji skrbno ter tehtno izbranih literarnih del in jih osvetlila v luči številnih, medsebojno prepletenih spoznanj. Monografija s svojo jasnostjo, natančnostjo ter preglednostjo predstavi teorijo pripovedi sistematično in natančno, pri čemer je treba izpostaviti avtoričino upoštevanje sodobne literarne teorije. Poudarja pomen pripovedovanja od preteklosti do sodobnosti, kar lahko beremo v Andrićevem govoru ob Nobelovi nagradi, ki ga avtorica uvodoma citira:

V tisočih vseh mogočih življenjskih okoliščinah, iz stoletja v stoletje, od starodavnih patriarhalnih pripovedovanj po kolibah, ob ognju, pa do del modernih pripovednikov, ki izhajajo v tem trenutku v velikih svetovnih središčih, se prede pripoved o človekovi usodi, ki jo ljudje brez konca in kraja pripovedujejo ljudem. (ix)

Znanstvena monografija Alojzije Zupan Sosič je zaradi vsega tega nepogrešljivo in celovito delo, ki bo tudi angleškemu bralcu omogočalo temeljit premislek o pripovedovanju ter v njem vzbudilo nadaljnje zanimanje za književnost.

1.19 Recenzija / Review

UDK 82.0-3

DOI: <https://doi.org/10.3986/pkn.v46.i2.11>